

PROFESIONALNA RECEPCIJA NOVOG MUALLIMA KOD IMAMA I VJEROUČITELJA

Izet Pehlić

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
izet.pehlic@gmail.com

Edina Vejo

Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici
edina.vejo@gmail.com

SAŽETAK: Predmet ovog istraživanja je profesionalna recepcija časopisa *Novi Muallim* kod imama i vjeroučitelja. Cilj istraživanja bio je da se kvalitativnim istraživanjem stavova eksperata i kvantitativnim istraživanjem stavova imama i vjeroučitelja dobiju empirijske spoznaje o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima*. U istraživanju je korišten miks metod. Od istraživačkih instrumenata korišteni su: Polustrukturirani ekspertni intervju, Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za imame i Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za vjeroučitelje. Istraživački uzorak činilo je 5 eksperata, 114 imama i 120 vjeroučitelja.

Rezultati kvantitativnog istraživanja pokazali su kako vjeroučitelji u statistički značajno većoj mjeri u odnosu na imame procjenjuju boljim kvalitet ispunjenosti očekivanja od *Novog Muallima*: ispunjava im očekivanja u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti i promocije vrijednosti. Rezultati su pokazali kako imami smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u smislu resursa, informiranja, kvaliteta sadržaja, teološke edukacije, interpretacije vjerskih tekstova, aktualne tematike, dijaloga i razumijevanja, te procjenjuju da on ima i stanovita ograničenja. Također, vjeroučitelji smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u područjima edukacije, duhovne podrške, obavještanja o aktualnim događanjima, promoviranja vrijednosti, metodike nastave, dubljeg razumijevanja islamskih nauka, aktualne tematike, prostora za diskusiju i dijalog, te procjenjuju da on ima i stanovita ograničenja.

Rezultati kvalitativnog istraživanja pokazali su izvjesnu prisutnost časopisa u prostoru dubljeg, egzistencijalnog značenja vjerske prakse u životu, prostoru osjetljivosti za interpretaciju užeg i šireg konteksta, ali i značajne mogućnosti intenziviranja ovakvih potencijala časopisa, a još i izrazitije na potrebu za tekstovima koji su prilog pomjeranju osobnih teoloških razumijevanja i traženja u toj domeni, te otvaranje potrebe za značajnijom sukonstrukcijom časopisa.

Izveden je zaključak kako istraživački rezultati mogu biti osnova za razvoj kvaliteta *Novog Muallima*, a naročito u području očekivanja imama i vjeroučitelja da im *Novi Muallim* pruži stručnu podršku.

Ključne riječi: *Novi Muallim*, *evaluacija časopisa*, *kritička analiza*, *opća očekivanja*, *stručna pomoć i podrška*

Uvod

Teorijsko utemeljenje

Suvremeno evaluiranje utjecaja znanstvenog i/ili stručnog časopisa, “mjerenje” njegovog odjeka sažima

se kroz impact faktor, koji se objašnjava brojem koji predstavlja omjer broja citata (dobivenih na objavljene članke) u određenoj godini i ukupnog broja članaka koji su objavljeni u prethodne dvije godine (ili drugom

određenom razdoblju) u istom časopisu. Evropski standardi uređivanja i izdavanja periodičnih publikacija (Đulabić, 2007) skreću pažnju na kriterije kvaliteta časopisa poput: prisutnosti časopisa u bazama izvrsnosti, na

standarde uređivanja časopisa, uklanjanje časopisa u širu međunarodnu mrežu, uredničke asocijacije u smislu udruživanja s ciljem povećanja nivoa kvaliteta.

Ovaj tekst, pored osjetljivosti ka ovakvim objektivnim, proceduralnim kriterijima utjecaja kao mjeri kvaliteta, orijentiran je ka diskutiranju sadržajnih odjeka *Novog Muallima* kod auditorijuma kojem je namijenjen, dakle, prisutnim u domeni odgoja i obrazovanja, na mnogo načina: imami u džematima, vjeroučitelji, istraživači odgoja i obrazovanja, istraživači islamskog odgoja i obrazovanja, ali i religijskog, generalno. Refleksije ovog časopisa očekujemo kroz slijedeće dimenzije kontinuumne:

- Duhovno vođenje u smislu tekstova koji predstavljaju teorijske analize i vode produbljenom razumijevanju vjere.
- Obrazovni sadržaji koji predstavljaju dogmu, tradiciju, bolje razumijevanje vjerske prakse a u pravcu njenog egzistencijalnog značenja, odnosno, stvarnog, dubljeg utjecaja na život.
- Inspiracijski sadržaji poput onih koji daju impuls dobroj hutbi, inteligentnom rješavanju izazova u zajednici, nadahnuće duhovnom življenju.
- Kritički i analitički pristup kroz argumentirano kritičko razmišljanje, svestranu analizu vjerskih pitanja, prilog potpunijem sagledavanju kontroverzi unutar Islamske zajednice.
- Sadržaji koji promoviraju bliskost, istinsku povezanost unutar vjerske zajednice.
- Utjecaj na javno mišljenje, a u smislu dobro pripremljenih, snažnih interpretacija društvenih, političkih pitanja povezanih s vjerom.
- Promocija vrijednosti koje proizlaze iz vjere.

Imami bi u *Novom Muallimu* trebali prepoznati i dobiti resurs podrške kroz savjet, smjernice, priloge rješavanja, izazove osobnom rastu. Također,

posredstvom otvorenih polja unutar kojih bi i sami, na argumentiran način, mogli učestvovati u dijalogu, postizanju stručnog konsenzusa koji cirkularno otvara nova pitanja. Time bi časopis bio formativni faktor jer podastire materijale za razmišljanje, rasprave, refleksije.

Vjeroučitelj u *Novom Muallimu* očekuje edukativni materijal u kojem su dobro, meritorno predstavljene analize teoloških tema i konkretne priloge koje može koristiti u pripremi nastave, duhovnu podršku vidljivu kroz ohrabrivanje osobnom duhovnom rastu, obavještenja o aktuelnim događanjima poput tema iz šireg konteksta i kako ih integrirati u nastavu, metodičke nastavne priloge poput inovativnih metoda značajki prilagođenih intenciji Islamske vjeronauke, interaktivne i kreativne priloge, suvremene tehnologije u nastavi, razvijene edukacijske materijale.

Dijaloški domet časopisa postigao bi se prostorom razmjene ideja, iskustava, prakse, otvorenosti pitanja i imama i vjeroučitelja, ali i drugih aktera komunikacije unutar *Muallima*.

Teološko obrazovanje u *Muallimu* jesu otvorena teološka pitanja, interpretacija Kur'ana, predstavljanje različitih škola islamske misli, približavanje različitih koncepata u smislu produbljenog razumijevanja i pružanja obrazloženja vjerniku.

Etičke dileme koje ovo vrijeme vrlo često otvara traže etičke smjernice, što je, također, mogućnost utjecaja časopisa ovako oblikovane tendencije.

Ovakva očekivanja proistekla su iz prirode časopisa, ali i iz uvida u stanje islamskog odgoja i obrazovanja kod nas. Rezultati istraživanja (Vejo i Čaro, 2024) ukazuju na potrebu promišljanja sadržaja Vjeronauke: "Vrlo perspektivno mjesto unutar nastavničkih subjektivnih teorija posredovanja religijskog znanja upravo je ovdje: inteligentno promišljanje i djelovanje u okviru islamske teologije, njenih otvaranja, vrlo slojevitih odgovora, neinsistiranje na monolitnosti nego na nijansama. Ako se simbolički može pozicionirati prelomnica, tačka ponora ili tačka perspektive, osjećamo

je upravo u zvaničnoj intelektualnoj i praktičnoj teologiji Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Otvaranje društva, društvenih struktura moći prema religiji, što je prisutno od zadnjih dekada 20. st. i u Bosni i Hercegovini, često instrumentalizirano podudaranje religijske i nacionalne homogenizacije uljuljkuje da je učinjeno dovoljno, pa i puno za Islamsku vjeronauku. Islam u BiH ne smije se pretvoriti u političku kategoriju, jer islam u BiH je obuhvatan, kompleksan, živ proces koji iziskuje njegovo teološko promišljanje". (Vejo i Čaro, 2024:115)

Kriteriji procjene relevantnosti i unapređenje kvaliteta časopisa

S druge strane, ukoliko govorimo o standardima za uključivanje nekog časopisa u referentne citatne baze, svaki naslov serijske publikacije treba ispuniti minimalne kriterije:

- da se sastoji od recenziranog sadržaja i ima javno dostupan opis postupka recenzije;
- da se redovno izdaje i da mu je dodijeljen ISSN;
- da je sadržaj namijenjen međunarodnoj publici, što znači da su sažeci i naslovi na engleskom jeziku, a izvori na latinici;
- javno dostupna izjava o izdavačkoj etici i zloupotrebi. (Adilović, 2022:173)

Jedan od važnih kriterija za procjenu kvaliteta časopisa jeste i politika časopisa, koja oslikava okvirna određenja koja uvjetuju strukturu časopisa i procese uređivanja, recenziranja, geografske raznorodnosti uredništva i autora. (Elsevier, 2022a) Pod politikom časopisa podrazumijeva se:

1. jasna, koncizna i dosljedna uređivačka politika koja obuhvata fokus i područje djelovanja, obaveze uredništva i etički kodeks;
2. učestalost izdavanja, raspon tema, rubrike časopisa te procedure prijema i recenziranja radova;
3. međunarodno uredništvo;
4. međunarodno autorstvo. Čvrsto strukturiranu politiku časopisa i uredništva potrebno

je dosljedno provoditi prilikom ispunjavanja preostalih kriterija evaluacije imajući u vidu kako općenitu potrebu za prožimanjem različitih kategorija kriterija, tako i činjenicu da politika uvjetuje sadržaj i mrežni pristup časopisu. (Adilović, 2022:174)

Drugi važan kriterij za procjenu kvaliteta časopisa jeste sadržaj koji obuhvata akademski doprinos znanstvenom području, jasnoću sažetaka, kvalitet i skladnost s navedenim ciljem i opsegom časopisa te čitljivost članaka. (Elsevier, 2022a) Struktura sadržaja i kvalitet ovise o prethodno definiranim politikama časopisa, pa se tako, naprimjer, sažeci članaka mogu odrediti kao jasni, sveobuhvatni i dovoljne dužine ukoliko odgovaraju zahtjevima unaprijed postavljenih standarda. Doprinos znanstvenom području Jörg-Rüdiger Sack (2017:23) definira kao "jedinствен doprinos postojećoj literaturi". Ukoliko smjernice za autore sadrže upute za pisanje sažetaka, one također uslovljavaju indikatore za sadržaj i znanstveni doprinos. (Adilović, 2022:178)

Treći kriterij pozicioniranja i relevantnosti časopisa uključuje citiranost članaka i poziciju i ugled urednika. (Elsevier, 2022b) Prvi potkriterij koji određuje citiranost u uzročno-posljedičnoj je vezi s prethodnim uslovom akademskog doprinosa znanstvenom području časopisa. Pozicija urednika također je mandatorna stavka prvog kriterija uređivačke politike. Drugim riječima, ukoliko je uređivačka politika strukturirana na način da od urednika zahtijeva ispunjavanje uslova "citiranosti, objavljivivosti i priznatosti u svom području" (Sack, 2017: 25), treći kriterij je zadovoljen.

Četvrti kriterij, redovnost izlaženja, podrazumijeva da su "izdanja objavljena prema rasporedu, bez kašnjenja ili prekida". (Elsevier, 2022c) Jasna politika časopisa osigurava unaprijed postavljene standarde redovnosti izlaženja koji se potom trebaju dosljedno slijediti u svakom izdatom broju. Kriterij redovnosti dijeli se na nekoliko potkategorija: "1. koliko brojeva godišnje;

2. koliko članaka po broju; 3. koliko je pitanja odgođeno i 4. je li časopis održiv i hoće li trajati". (Sack, 2017)

Peti kriterij tiče se online dostupnosti, odnosno osiguravanja mrežnog pristupa časopisu i svim potrebnim informacijama. Omogućavanje mrežnog pristupa kreira uvjet za vidljivost, transparentnost informacija te lakše pretraživanje, a sastoji se iz zadovoljavanja potkriterija: 1. dostupnost cjelovitog sadržaja časopisa na mrežnoj prezentaciji, 2. početna stranica časopisa na engleskom jeziku i 3. kvalitet početne stranice. (Elsevier, 2022c)

Navedeni kriteriji imaju ambiciju da budu osnova za strateško planiranje u ispunjavanju svih kriterija za kvalitativno bolje pozicioniranje *Novog Muallima* u akademskom prostoru.

Metod

Predmet ovog istraživanja jeste profesionalna recepcija *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja. Cilj istraživanja bio je da se kvalitativnim istraživanjem stavova eksperimenta i kvantitativnim istraživanjem stavova imama i vjeroučitelja dobiju empirijske spoznaje o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima*.

Po svojoj naravi istraživanje je miks-metodsko (Johnson i Onwegbuzie, 2004; Flick, 2017; Caillaud i Flick, 2021) zbog kombinacije kvalitativne i kvantitativne istraživačke paradigme: iz kvalitativnog istraživanja korištene su analiza sadržaja i ekspertni intervju, a iz kvantitativnog deskriptivno-analički servej metod.

Kvalitativno istraživanje je realizirano u nakani da se dobiju finiji, dublji uvidi u recepciju i perspektive časopisa. Istraživačko pitanje se odnosilo na kritičku analizu datog u časopisu, a u smislu prisustva tekstova (ili generalne oblikovanosti časopisa) koji pokreću, inspiriraju, argumentirano podstiču na intenzivno islamsko teološko razmišljanje i vlastite priloge budućem projektovanju časopisa.

Varijabla profesionalna recepcija operacionalizirana je na dvije varijable: *opća očekivanja* i *stručna pomoć i podrška*. Varijabla *opća očekivanja* je

jednako operacionalizirana i kod imama i kod vjeroučitelja na 7 varijabli: duhovno vođenje, obrazovanje, inspiracija, kritika i analiza, zajednička povezanost, utjecaj na javno mišljenje i promocija vrijednosti. Varijabla *stručna pomoć i podrška* operacionalizirana je s obzirom na narav posla koji ispitanici obavljaju. Kod imama je operacionalizirana na varijable: podrška u smislu resursa, informiranje, kvalitet sadržaja, interpretacija vjerskih tekstova, aktualna tematika, dijalog i razumijevanje, ograničenja. Kod vjeroučitelja je operacionalizirana na varijable: edukacija, duhovna podrška, obavještanje o aktualnim događanjima, promoviranje vrijednosti, metodika nastave, dublje razumijevanje islamskih nauka, aktualna tematika, prostor za diskusiju i dijalog, ograničenja.

Istraživački instrumenti

Od istraživačkih instrumenata korišteni su anketni upitnici o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za imame i vjeroučitelje i polustrukturirani ekspertni intervju.

Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za imame

Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za imame oblikovan je za potrebe ovog istraživanja. Sastoji se iz 3 dijela: sociodemografski podaci, opća očekivanja i stručna pomoć i podrška. Prvi dio, *sociodemografski podaci*, započeo je motivirajućim sadržajem za učesnike da učestvuju u istraživanju. Nakon toga slijede sociodemografske varijable: dob, stručna sprema, mjesto djelovanja, dužina staža, nivo zadovoljstva poslom.

Drugi dio, *opća očekivanja*, zatvorenog je tipa, oblikovan je u formi Likertove skale i sastoji se iz 7 subskala: duhovno vođenje, obrazovanje, inspiracija, kritika i analiza, zajednička povezanost, utjecaj na javno mišljenje i promocija vrijednosti.

Primjer ajtema: *Sadržaji koje nudi Novi Muallim su osnova za jačanje individualnog vjerničkog osjećaja*. Zadatak ispitanika bio je da na petostepenoj skali izaberu nivo koji najviše odgovara

njihovom stavu. Brojevi su označavali: 1. nimalo, 2. u manjoj mjeri, 3. osrednje, 4. u većoj mjeri, 5. izuzetno.

Treći dio upitnika, *stručna pomoć i podrška*, zatvorenog je tipa, oblikovan je po naravi posla imama u formi petostepene Likertove skale i sastoji se iz 7 subskala: podrška u smislu resursa, informiranje, kvalitet sadržaja, interpretacija vjerskih tekstova, aktualna tematika, dijalog i razumijevanje, ograničenja.

Primjer ajtema: *Novi Muallim nudi aktualne novosti u interpretaciji sadržaja vjere*. Zadatak ispitanika bio je da na petostepenoj skali izaberu nivo koji najviše odgovara njihovom stavu. Brojevi su označavali: 1. nimalo, 2. u manjoj mjeri, 3. osrednje, 4. u većoj mjeri, 5. izuzetno.

Provjerili smo pouzdanost instrumenta i na našem uzorku Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti iznosi $\alpha = ,983$, što potvrđuje njegovu pouzdanost.

Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji

Novog Muallima za vjeroučitelje

Anketni upitnik o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za vjeroučitelje oblikovan je za potrebe ovog istraživanja. Sastoji se iz 3 dijela: sociodemografski podaci, opća očekivanja i stručna pomoć i podrška. Prvi dio, *sociodemografski podaci*, započet je motivirajućim sadržajem za učesnike da učestvuju u istraživanju. Nakon toga, slijede sociodemografske varijable: dob, stručna sprema, mjesto djelovanja, dužina staža, nivo zadovoljstva poslom.

Drugi dio, *opća očekivanja*, zatvorenog je tipa, oblikovan je u formi Likertove skale i sastoji se iz 7 subskala: duhovno vođenje, obrazovanje, inspiracija, kritika i analiza, zajednička povezanost, utjecaj na javno mišljenje i promocija vrijednosti.

Primjer ajtema: *Sadržaji koje nudi Novi Muallim su osnova za kvalitetnu teorijsku analizu*. Zadatak ispitanika bio je da na petostepenoj skali izaberu nivo koji najviše odgovara njihovom stavu. Brojevi su označavali: 1. nimalo, 2. u manjoj mjeri, 3. osrednje, 4. u većoj mjeri, 5. izuzetno.

Treći dio upitnika, *stručna pomoć i podrška*, zatvorenog je tipa, oblikovan je po naravi posla vjeroučitelja u formi petostepene Likertove skale i sastoji se iz 9 subskala: edukacija, duhovna podrška, obavještavanje o aktualnim događanjima, promoviranje vrijednosti, metodika nastave, dublje razumijevanje islamskih nauka, aktualna tematika, prostor za diskusiju i dijalog, ograničenja.

Primjer ajtema: *Novi Muallim vjeroučiteljima nudi mogućnost predstavljanja primjera dobre nastavne prakse*. Zadatak ispitanika bio je da na petostepenoj skali izaberu nivo koji najviše odgovara njihovom stavu. Brojevi su označavali: 1. nimalo, 2. u manjoj mjeri, 3. osrednje, 4. u većoj mjeri, 5. izuzetno.

Provjerili smo pouzdanost instrumenta i na našem uzorku, Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti iznosi $\alpha = ,990$, što potvrđuje njegovu pouzdanost.

Polustrukturirani ekspertni intervju

Polustrukturirani ekspertni intervju oblikovan je za potrebe ovog istraživanja i sastoji se iz sedam istraživačkih pitanja. Pitanja su se odnosila na prirodu vlastitih duhovnih reflektiranja, a onda i konvergenciju tekstova u časopisu s ovim osobnim putem; na prisustvo sadržaja koji otvaraju dublje, egzistencijalno značenje vjerske prakse u životu; interpretaciju užeg i šireg konteksta; na nailaženje na tekstove koji pomjeraju osobne islamske teološke perspektive i potiču na traženja u toj domeni; na kritičko propitivanje osobnog viđenja dosegnute razine časopisa i mogućnosti njegovog razvoja.

Istraživački uzorak

U kvantitativnom dijelu istraživanja uzorak su sačinjavali imami i vjeroučitelji. U istraživanju je učestvovalo 114 imama i 120 vjeroučitelja.

Slijedi tabelarni prikaz sociodemografskih karakteristika uzorka.

Tabela 1. Sociodemografske karakteristike uzorka

Varijable		Ispitanici	
		Imami	Vjeroučitelji
Stručna sprema	srednja stručna sprema	28	0
	viša stručna sprema	9	14
	visoka stručna sprema	60	88
	magistar	12	17
	doktor nauka	5	1
Radim u	seoskom džematu/školi	50	16
	prigradskom džematu/školi	27	32
	gradskom džematu/školi	37	72
Dužina staza na poziciji	1-5 godina	4	9
	6-10 godina	21	6
	11-15 godina	5	12
	16-20 godina	24	30
	preko 20 godina	60	63
Nivo zadovoljstva poslom	nezadovoljan	2	0
	djelimično zadovoljan	36	8
	u većoj mjeri zadovoljan	65	70
	izuzetno zadovoljan	11	42
Osjećaj kompetentnosti za posao	djelimično	8	0
	u velikoj mjeri	74	65
	izuzetno	32	55
Učestalost čitanja <i>Novog Muallima</i>	nikako	14	7
	rijetko	53	0
	često	38	0
	vrlo često	9	113

U kvalitativnom dijelu istraživanja korištena je strategija teorijskog uzorkovanja koja “podrazumijeva sveukupni proces generiranja teorije unutar kojeg istraživač paralelno prikuplja i analizira podatke, te istovremeno u zavisnosti od razvoja same teorije odlučuje o tome koji će se podaci prikupiti u narednom koraku”. (Glasser i Strauss, 1967, prema Begagić i Vejo, 2020:57)

Sagovornici su bili: N1, profesor Religijske pedagogije u Austriji; N2, profesor Islamske vjeronauke u Bosni i Hercegovini; N3, imam u Bosni i Hercegovini; N4, imam u Bosni i Hercegovini.

Istraživački postupak

Istraživanje stavova imama i vjeroučitelja provedeno je online putem Google forme koja je distribuirana preko Uprave za vjerske poslove za imame i Uprave za obrazovanje i nauku za vjeroučitelje na područje svih muftijstava Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini putem mejla i vibera.

Učešće u istraživanju je bilo potpuno dobrovoljno i niko nije imao uvid da li su i kako ispitanici

popunjavali ankete. S obzirom na to da je ovo istraživanje minimalnog rizika, gdje nismo tražili identifikaciju ispitanika, te nije trebala posebna saglasnost jer se radilo o punoljetnim ispitanicima. Nepotpuni obrasci nisu uvršteni u ovo istraživanje, što je u istraživanjima poznato kao uobičajeno osipanje uzorka. U kvalitativnom dijelu istraživanja korišten je uzorak, tzv. grudva snijega: “Kod uzrokovanja formiranog uz pomoć ove strategije se uz pomoć prvog identificiranog slučaja, koji se smatra relevantnim sagovornikom u pogledu na znanstvenoistraživačko pitanje, traga za novim sudionicima koji bi također mogli biti interesantni u pogledu na fenomen koji se istražuje”. (Begagić i Vejo, 2020:60)

Obrada podataka

U kvantitativnom dijelu istraživanja rezultati su obrađeni statističkim paketom IBM Statistic SPSS. Budući da su rezultati distribucije podataka pokazali da postoji statistički značajno odstupanje od normalne distribucije, korišteni su statistički postupci neparametrijske statistike: Mann-Whitney Test, Spearmanov

koeficijent korelacije, te test pouzdanosti istraživačkih instrumenata.

U kvalitativnom dijelu istraživanja rezultati dobiveni putem Polustrukturiranog ekspertnog intervjua kodirani su i po standardima kvalitativne metodologije uvršteni u rezultate ovog istraživanja. Kvalitativnom analizom sadržaja, materijal se analizira u skladu s pravilima i teorijom ove analize. Mayring (1983) govori o odabiru određenih dijelova koji su “relevantni za istraživačko pitanje”. (Flick, 2009, prema Begagić i Vejo, 2020:131)

Rezultati istraživanja

Kvantitativni istraživački rezultati

Prije nego što se pristupilo navođenju istraživačkih rezultata po varijablama i definiranju odnosa između izabranih istraživačkih varijabli, utvrđeni su osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike, a potom i distribucija rezultata dobivenih na skalama izabranih istraživačkih varijabli. U tabeli koja slijedi predstavljene su ostvarene prosječne vrijednosti za sve izabrane istraživačke varijable.

Tabela 2. Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju izabranih istraživačkih varijabli na uzorku imama

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Duhovno vođenje	114	5,00	22,00	14,8158	3,58602
Obrazovanje	114	5,00	24,00	16,6842	4,15478
Inspiracija	114	5,00	21,00	14,1228	4,23876
Kritika i analiza	114	5,00	22,00	15,0175	3,78862
Zajednička povezanost	114	5,00	21,00	15,4561	2,92726
Utjecaj na javno mišljenje	114	4,00	16,00	9,6053	2,89222
Promocija vrijednosti	114	10,00	50,00	32,9912	8,50455
Podrška u smislu resursa	114	4,00	18,00	12,1404	3,15072
Informiranje	114	4,00	19,00	12,3333	3,36475
Kvalitet sadržaja	114	3,00	14,00	9,3421	2,47761
Teološka edukacija	114	5,00	23,00	15,9649	3,80482
Interpretacija vjerskih tekstova	114	4,00	19,00	12,3596	3,35806
Aktuelna tematika	114	4,00	16,00	11,7018	2,71648
Dijalog i razumijevanje	114	6,00	30,00	21,0263	4,59022
Ograničenja	114	6,00	23,00	14,2105	4,80684

Tabela 3. Osnovni statistički parametri i parametri deskriptivne statistike utvrđeni pri ispitivanju izabranih istraživačkih varijabli na uzorku vjeroučitelja

	N	Minimum	Maksimum	Aritmetička sredina	Standardna devijacija
Duhovno vođenje	120	5,00	24,00	17,2250	3,91391
Obrazovanje	120	5,00	25,00	18,2750	3,88482
Inspiracija	120	5,00	25,00	16,4250	4,30295
Kritika i analiza	120	5,00	25,00	16,8167	3,64607
Zajednička povezanost	120	5,00	25,00	16,5583	3,68234
Utjecaj na javno mišljenje	120	4,00	20,00	10,1917	3,28811
Promocija vrijednosti	120	10,00	50,00	37,7417	7,99527
Edukacija	120	5,00	25,00	18,1167	4,11226
Duhovna podrška	120	6,00	30,00	20,3833	5,48670
Obavještanje o aktuelnim događanjima	120	3,00	15,00	9,3917	3,03009
Promoviranje vrijednosti	120	10,00	50,00	37,2833	8,45868
Metodika nastave	120	5,00	25,00	16,9667	4,50011
Dublje razumijevanje islamskih nauka	120	5,00	25,00	17,5500	4,06016
Aktuelna tematika	120	7,00	35,00	23,9917	5,98948
Prostor za diskusiju i dijalog	120	7,00	30,00	19,9250	5,04128
Ograničenja	120	6,00	24,00	12,8500	4,63209

U prethodnim tabelama (tabela 2 i 3) vidljive su ostvarene prosječne vrijednosti i standardne devijacije unutar izabranih istraživačkih varijabli. Kako bismo se opredijelili

da li će u statističkoj analizi biti korištena parametrijska ili neparametrijska statistika, provjerili smo da li podaci odstupaju od normalne distribucije. Slijede tabelarni prikazi.

Tabela 4. Odstupanje distribucije rezultata od normalne raspodjele unutar varijabli koje se koriste u istraživanju stavova imama

Testovi normalnosti distribucije						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Duhovno vođenje	,155	114	,000	,950	114	,000
Obrazovanje	,119	114	,000	,974	114	,028
Inspiracija	,110	114	,002	,960	114	,002
Kritika i analiza	,140	114	,000	,952	114	,000
Zajednička povezanost	,134	114	,000	,949	114	,000
Utjecaj na javno mišljenje	,105	114	,003	,974	114	,027
Promocija vrijednost	,076	114	,110	,978	114	,060
Podrška u smislu resursa	,149	114	,000	,968	114	,008
Informiranje	,128	114	,000	,954	114	,001
Kvalitet sadržaja	,094	114	,015	,968	114	,008
Teološka edukacija	,102	114	,006	,962	114	,003
Interpretacija vjerskih tekstova	,135	114	,000	,964	114	,004
Aktuelna tematika	,167	114	,000	,919	114	,000
Dijalog i razumijevanje	,163	114	,000	,943	114	,000
Ograničenja	,123	114	,000	,938	114	,000

a. Lilliefors Significance Correction

Tabela 5. Odstupanje distribucije rezultata od normalne raspodjele unutar varijabli koje se koriste u istraživanju stavova vjeroučitelja

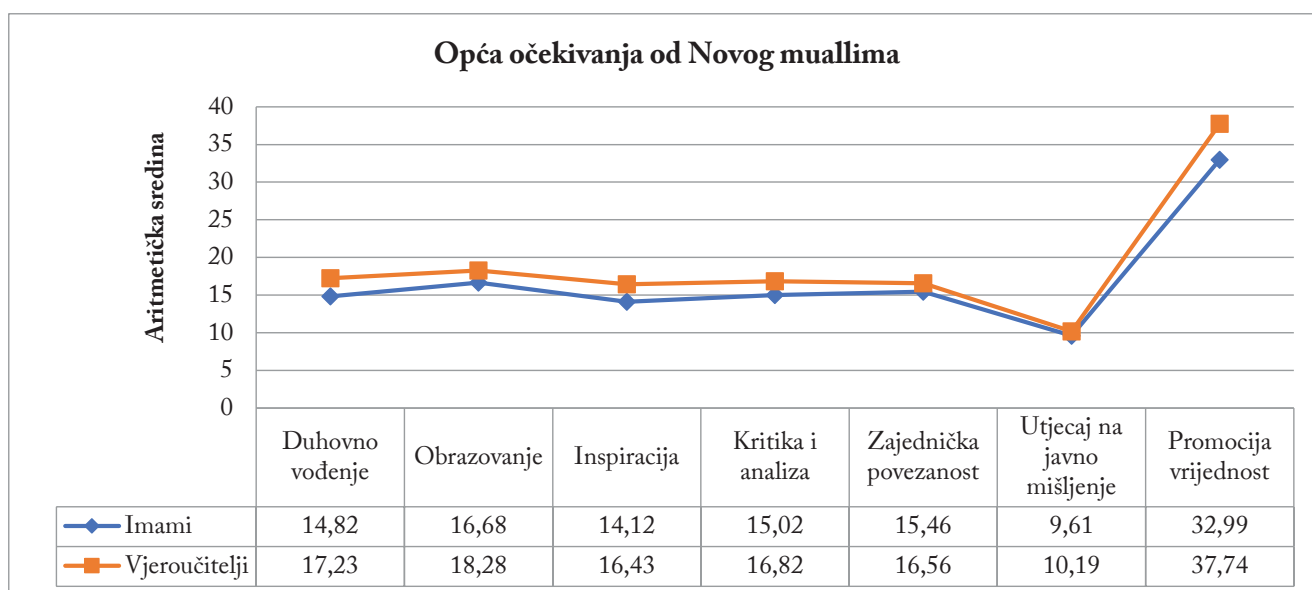
Testovi normalnosti distribucije						
	Kolmogorov-Smirnov ^a			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Duhovno vođenje	,103	120	,003	,961	120	,002
Obrazovanje	,120	120	,000	,954	120	,000
Inspiracija	,111	120	,001	,974	120	,020
Kritika i analiza	,101	120	,004	,966	120	,004
Zajednička povezanost	,144	120	,000	,962	120	,002
Utjecaj na javno mišljenje	,097	120	,007	,974	120	,022
Promocija vrijednosti	,096	120	,009	,935	120	,000
Edukacija	,102	120	,004	,955	120	,001
Duhovna podrška	,100	120	,005	,968	120	,006
Obavješćavanje o aktuelnim događanjima	,232	120	,000	,909	120	,000
Promoviranje vrijednosti	,124	120	,000	,933	120	,000
Metodika nastave	,139	120	,000	,962	120	,002
Dublje razumijevanje islamskih nauka	,157	120	,000	,916	120	,000
Aktuelna tematika	,117	120	,000	,943	120	,000
Prostor za diskusiju i dijalog	,135	120	,000	,957	120	,001
Ograničenja	,106	120	,002	,958	120	,001

a. Lilliefors Significance Correction

Rezultati predstavljeni u prethodnim tabelama (tabela 4 i 5), a dobiveni putem Kolmogorov-Smirnovog testa, ukazuju na stepen odstupanja dobivenih rezultata od normalne raspodjele i na uzorku imama i vjeroučitelja. Na osnovu navedenih istraživačkih rezultata izvodi se zaključak kako će se u statističkoj analizi istraživačkih rezultata koristiti neparametrijska statistika.

Opća očekivanja od *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja

Opća očekivanja od *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja istražili smo pomoću drugog dijela Anketnog upitnika o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima*. Slijede grafički prikaz i analiza rezultata.

Grafikon 1. Opća očekivanja od *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja

Rezultati ispitivanja stavova imama i vjeroučitelja o općim očekivanjima od *Novog Muallima*, a na temelju uvida u aritmetičke sredine na subskalama (grafinom 1) pokazali su kako je *Novi Muallim* u većoj mjeri ispunio očekivanja vjeroučitelja nego očekivanja imama. Ukoliko uzmemo u obzir minimum i maksimum na varijablama

općih očekivanja od *Novog Muallima* onda možemo konstatirati da su generalno na nekim varijablama očekivanja u značajnoj mjeri ispunjena i kod imama i kod vjeroučitelja.

Provjerili smo da li je razlika u stavovima imama i vjeroučitelja vidljiva na prethodnom grafičkom prikazu statistički značajna. Slijedi tabelarni prikaz.

Tabela 6. Rang općih očekivanja od *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja

Rangovi				
	Ispitanici	N	Srednji rang	Suma rangova
Duhovno vođenje	imami	114	93,79	10691,50
	vjeroučitelji	120	140,03	16803,50
Obrazovanje	imami	114	104,27	11886,50
	vjeroučitelji	120	130,07	15608,50
Inspiracija	imami	114	99,94	11393,00
	vjeroučitelji	120	134,18	16102,00
Kritika i analiza	imami	114	101,30	11548,50
	vjeroučitelji	120	132,89	15946,50
Zajednička povezanost	imami	114	105,91	12073,50
	vjeroučitelji	120	128,51	15421,50
Utjecaj na javno mišljenje	imami	114	111,37	12696,50
	vjeroučitelji	120	123,32	14798,50
Promocija vrijednosti	imami	114	97,17	11077,00
	vjeroučitelji	120	136,82	16418,00

Tabela 7. Tabela statističkih neparametrijskih testova za nezavisnu varijablu

Statistički testovi ^a							
	Duhovno vođenje	Obrazovanje	Inspiracija	Kritika i analiza	Zajednička povezanost	Utjecaj na javno mišljenje	Promocija vrijednosti
Mann-Whitney U	4136,50	5331,50	4838,00	4993,50	5518,50	6141,50	4522,00
Wilcoxon W	10691,50	11886,50	11393,00	11548,50	12073,50	12696,50	11077,00
Z	-5,25	-2,93	-3,88	-3,58	-2,57	-1,36	-4,48
Asymp. Sig. (2-tailed)	,000	,003	,000	,000	,010	,175	,000

a. Grouping Variable: Ispitanici

Rezultati Mann-Whitney testa (tabela 7) pokazali su da je razlika u stavovima imama i vjeroučitelja statistički značajna na nivou značajnosti 0,01 na većini varijabli općih očekivanja od *Novog Muallima*, osim na varijabli utjecaj na javno mišljenje. Dakle, vjeroučitelji u statistički značajno većoj mjeri od imama (tabela 6) procjenjuju boljim kvalitet ispunjenosti očekivanja od *Novog Muallima*: ispunjava očekivanja u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja,

inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti i promocije vrijednosti. Ovaj istraživački rezultat je naročito značajan u kontekstu činjenice da vjeroučitelji učestalije od imama čitaju *Novi Muallim* (tabela 1).

Također, interesiralo nas je da li su sociodemografske varijable statistički značajno povezane s općim očekivanjima od *Novog Muallima* kod imama i vjeroučitelja. Slijede tabelarni prikazi i interpretacija.

Tabela 8. Korelacijska matrica odnosa sociodemografskih varijabli i općih očekivanja kod imama

		Dob	Dužina staža	Zadovoljstvo poslom	Kompetentnost za posao	Učestalost čitanja	
Spearman's rho	Duhovno vođenje	Correlation Coefficient	,347**	,283**	,419**	,195*	,463**
		Sig. (2-tailed)	,000	,002	,000	,038	,000
	Obrazovanje	Correlation Coefficient	,314**	,177	,174	,079	,332**
		Sig. (2-tailed)	,001	,060	,064	,403	,000
	Inspiracija	Correlation Coefficient	,231*	,205*	,246**	-,019	,274**
		Sig. (2-tailed)	,013	,028	,008	,838	,003
	Kritika i analiza	Correlation Coefficient	,260**	,193*	,094	,124	,388**
		Sig. (2-tailed)	,005	,039	,322	,187	,000
	Zajednička povezanost	Correlation Coefficient	,229*	,237*	,165	,135	,310**
		Sig. (2-tailed)	,014	,011	,080	,152	,001
	Utjecaj na javno mišljenje	Correlation Coefficient	,026	-,083	,116	,008	,216*
		Sig. (2-tailed)	,786	,379	,219	,935	,021
	Promocija vrijednosti	Correlation Coefficient	,301**	,286**	,323**	,139	,224*
		Sig. (2-tailed)	,001	,002	,000	,141	,017

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati Spearmanovog koeficijenta korelacije (tabela 8) za odnos sociodemografskih varijabli i općih očekivanja od *Novog Muallima* kod imama pokazali su:

- Varijabla dob je u većoj mjeri statistički značajno povezana s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: imami starije životne dobi u statistički značajno većoj mjeri od imama mlađe životne dobi procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti i promocije vrijednosti.
- Varijabla dužina staža je u većoj mjeri statistički značajno povezana s varijablama

općih očekivanja od *Novog Muallima*: imami s dužim radnim stažom u statistički značajno većoj mjeri od imama s kraćim radnim stažom u struci procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti i promocije vrijednosti.

- Varijabla zadovoljstvo poslom je u manjoj mjeri statistički značajno povezana s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: imami s većim zadovoljstvom poslom u statistički značajno većoj mjeri od imama s manjim zadovoljstvom poslom procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u područjima

duhovnog vođenja, inspiracije i promocije vrijednosti.

- Varijabla kompetentnost za posao imama je samo djelimično statistički značajno povezana s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: imami s većim osjećajem kompetentnosti za posao u statistički značajno većoj mjeri od imama s manjim osjećajem kompetentnosti za posao procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u području duhovnog vođenja.
- Varijabla učestalost čitanja *Novog Muallima* je u potpunosti statistički značajno povezana s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: imami koji učestalije čitaju *Novi Muallim* u statistički značajno većoj mjeri od imama koji rjeđe

čitaju *Novi Muallim* procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti, utjecaja na javno mišljenje i promocije vrijednosti.

Rezultati Kruskal-Wallis testa za odnos sociodemografskih varijabli i općih očekivanja od *Novog Muallima* kod imama pokazali su da varijable stručna sprema i mjesto na kojem se džemat nalazi nisu statistički značajno povezane sa subskalama općih očekivanja od *Novog Muallima*. Dakle,

nema razlike kod imama različite stručne spreme i mjesta na kojem se džemat nalazi u stavovima o očekivanjima od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti, utjecaja na javno mišljenje i promocije vrijednosti.

Tabela 9. Korelacijska matrica odnosa sociodemografskih varijabli i općih očekivanja kod vjeroučitelja

		Dob	Dužina staža	Zadovoljstvo poslom	Kompetentnost za posao	Učestalost čitanja	
Spearman's rho	Duhovno vođenje	Correlation Coefficient	-,078	,141	,118	,136	,352**
		Sig. (2-tailed)	,400	,125	,201	,140	,000
	Obrazovanje	Correlation Coefficient	-,057	,129	,056	,167	,321**
		Sig. (2-tailed)	,534	,159	,546	,068	,000
	Inspiracija	Correlation Coefficient	-,081	,090	,100	,082	,317**
		Sig. (2-tailed)	,380	,328	,277	,371	,000
	Kritika i analiza	Correlation Coefficient	-,088	,022	,066	,113	,293**
		Sig. (2-tailed)	,337	,815	,476	,221	,001
	Zajednička povezanost	Correlation Coefficient	-,090	-,011	,151	,098	,139
		Sig. (2-tailed)	,327	,903	,101	,288	,131
	Utjecaj na javno mišljenje	Correlation Coefficient	-,189*	-,095	,128	,046	,094
		Sig. (2-tailed)	,038	,301	,165	,615	,305
	Promocija vrijednosti	Correlation Coefficient	-,045	,034	,175	,246**	,239**
		Sig. (2-tailed)	,626	,709	,056	,007	,009

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

**. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati Spearmanovog koeficijenta korelacije (tabela 8) za odnos sociodemografskih varijabli i općih očekivanja od *Novog Muallima* kod vjeroučitelja pokazali su:

- Varijabla dob je samo djelimično statistički značajno

povezana s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: vjeroučitelji mlađe životne dobi u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja starije životne procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja

od *Novog Muallima* u području utjecaja na javno mišljenje.

- Varijabla dužina staža nije statistički značajno povezana sa varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima* kod vjeroučitelja.

- Varijabla zadovoljstvo poslom nije statistički značajno povezana sa varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima* kod vjeroučitelja.
- Varijabla kompetentnost za posao vjeroučitelja je samo djelimično statistički značajno povezana sa varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: vjeroučitelji s većim osjećajem kompetentnosti za posao u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja s manjim osjećajem kompetentnosti za posao procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u području utjecaja na javno mišljenje i promocije vrijednosti.
- Varijabla učestalost čitanja *Novog Muallima* je u većoj mjeri statistički značajno povezana

s varijablama općih očekivanja od *Novog Muallima*: vjeroučitelji koji učestalije čitaju *Novi Muallim* u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja koji rjeđe čitaju *Novi Muallim* procjenjuju kvalitet ispunjenosti općih očekivanja od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize i promocije vrijednosti.

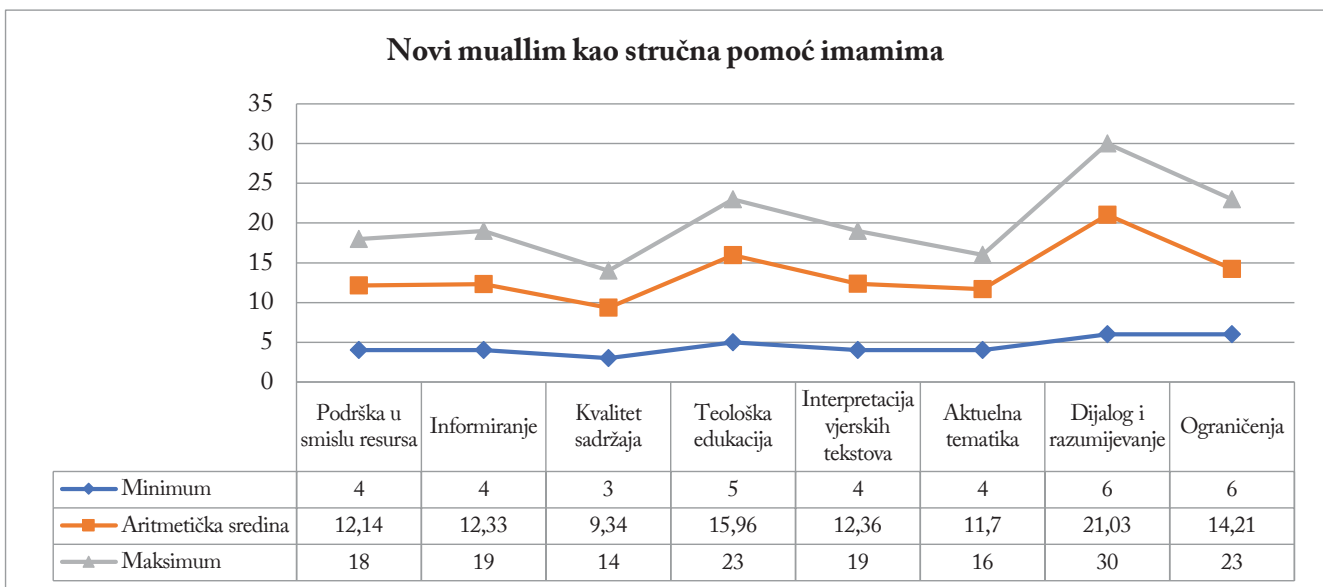
Rezultati Kruskal-Wallis testa za odnos sociodemografskih varijabli i općih očekivanja od *Novog Muallima* kod vjeroučitelja pokazali su da varijable stručna sprema i mjesto na kojem se škola nalazi nisu statistički značajno povezane sa subskalama općih očekivanja od *Novog Muallima*. Dakle, nema razlike kod vjeroučitelja različite stručne spreme

i mjesta na kojem se škola nalazi u stavovima o očekivanjima od *Novog Muallima* u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti, utjecaja na javno mišljenje i promocije vrijednosti.

Stručna pomoć imamima

Da li je i u kojoj mjeri *Novi Muallim* stručna pomoć imamima istražili smo pomoću trećeg dijela Anketnog upitnika o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za imame. Varijablu stručna pomoć imamima operacionalizirali smo na sljedeće subskale: Podrška u smislu resursa, Informiranje, Kvalitet sadržaja, Teološka edukacija, Interpretacija vjerskih tekstova, Aktualna tematika, Dijalog i razumijevanje i Ograničenja.

Slijede grafički prikaz i analiza rezultata.

Grafikon 2. *Novi Muallim kao stručna pomoć imamima*

Rezultati istraživanja stavova imama o tome da li i u kojoj mjeri *Novi Muallim* pruža stručnu pomoć imamima, a na temelju analize minimuma, aritmetičke sredine i maksimuma na skalama, pokazali su kako imami smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u područjima podrške u smislu resursa, informiranja, kvaliteta sadržaja, teološke edukacije, interpretacije vjerskih tekstova,

aktuelne tematike, dijaloga i razumijevanja, te procjenjuju da on ima i stanovita ograničenja.

Rezultati istraživanja stavova imama pokazali su kako imami ističu ograničenja *Novog Muallima* jer: neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* promoviraju ideološku pristrasnost (smanjenje pluralizma); sadržaje koje nudi *Novi Muallim* karakterizira ograničena pokrivenost tema (nedostatak

cjelovitosti i raznolikosti), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* asociraju na političko instrumentaliziranje (promoviranje neke političke agende), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče nedostatak suvremenih perspektiva (ograničena relevantnost), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče nepoštivanje raznolikosti (zanemarene različite etičke, kulturne, teološke perspektive), te sadržaji

koje nudi *Novi Muallim* svjedoče manjak interakcije s čitateljima (razmjena mišljenja, povratne informacije).

Provjerili smo da li postoji statistički značajna povezanost sociodemografskih varijabli i subskala

varijable stručna pomoć imamima. Slijedi tabelarni prikaz i analiza rezultata.

Tabela 10. Korelacijska matrica odnosa sociodemografskih varijabli i subskala varijable stručna pomoć imamima

			Dob	Dužina staža	Zadovoljstvo Poslom	Kompetentnost za posao	Učestalost čitanja
Spearman's rho	Podrška u smislu resursa	Correlation Coefficient	,347**	,295**	,024	,041	,236*
		Sig. (2-tailed)	,000	,001	,797	,664	,011
	Informiranje	Correlation Coefficient	,201*	,157	,032	,003	,095
		Sig. (2-tailed)	,032	,096	,737	,971	,314
	Kvalitet sadržaja	Correlation Coefficient	,203*	,197*	,152	,217*	,264**
		Sig. (2-tailed)	,030	,036	,106	,020	,005
	Teološka edukacija	Correlation Coefficient	,174	,183	,062	,118	,207*
		Sig. (2-tailed)	,064	,051	,514	,211	,027
	Interpretacija vjerskih tekstova	Correlation Coefficient	,380**	,385**	,110	,006	,246**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,243	,953	,008
	Aktuelna tematika	Correlation Coefficient	,433**	,499**	,106	,157	,137
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,263	,096	,146
	Dijalog i razumijevanje	Correlation Coefficient	,466**	,419**	,217*	,340**	,223*
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,020	,000	,017
	Ograničenja	Correlation Coefficient	-,459**	-,441**	-,202*	-,207*	-,254**
		Sig. (2-tailed)	,000	,000	,031	,027	,006

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Rezultati Spearmanovog koeficijenta korelacije (tabela 10) za odnos sociodemografskih varijabli i subskala varijable stručna pomoć imamima pokazali su:

- Varijabla dob je u većoj mjeri statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć imamima jer imami starije životne dobi

u statistički značajno većoj mjeri od imama mlađe životne dobi procjenjuju kvalitet stručne pomoći imamima: podrške u smislu resursa, informiranja, kvaliteta sadržaja, interpretacije vjerskih tekstova, aktuelne tematike, dijaloga i razumijevanja, te ističu i stanovita ograničenja *Novog Muallima*.

- Varijabla dužina radnog staža na poziciji imama je u većoj mjeri statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć imamima jer imami s dužim radnim stažom u statistički značajno većoj mjeri od imama s kraćim radnim stažom procjenjuju kvalitet stručne pomoći imamima:

podrške u smislu resursa, kvaliteta sadržaja, interpretacije vjerskih tekstova, aktualne tematike, dijaloga i razumijevanja, te ističu i stanovita ograničenja *Novog Muallima*.

- Varijabla zadovoljstvo poslom je samo djelimično statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć imamima jer imami koji su zadovoljniji poslom u statistički značajno većoj mjeri od imama koji su manje zadovoljni poslom procjenjuju kvalitet stručne pomoći imamima u aspektu dijaloga i razumijevanja, te ističu i stanovita ograničenja *Novog Muallima*.
- Varijabla kompetentnost za posao imama je samo djelimično statistički značajno povezana

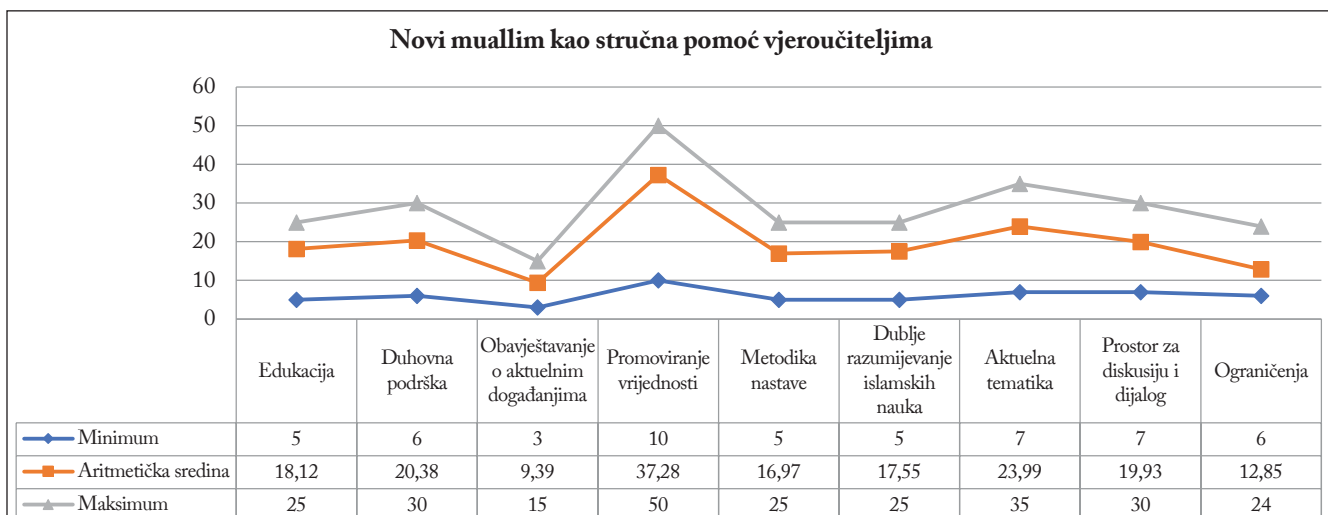
sa subskalama varijable stručna pomoć imamima jer imami koji se osjećaju kompetentnijim na poslovima imama u statistički značajno većoj mjeri od imama koji se osjećaju manje kompetentnim procjenjuju kvalitet stručne pomoći imamima u aspektu dijaloga i razumijevanja, te ističu i stanovita ograničenja *Novog Muallima*.

- Varijabla učestalost čitanja *Novog Muallima* je u većoj mjeri statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć imamima jer imami koji ga češće čitaju u statistički značajno većoj mjeri od imama koji ga rjeđe čitaju procjenjuju kvalitet stručne pomoći imamima: podrške u smislu resursa,

kvaliteta sadržaja, teološke edukacije, interpretacije vjerskih tekstova, dijaloga i razumijevanja, te ističu i stanovita ograničenja *Novog Muallima*.

Stručna pomoć vjeroučiteljima

Da li je i u kojoj mjeri *Novi Muallim* stručna pomoć vjeroučiteljima istražili smo pomoću trećeg dijela Anketnog upitnika o profesionalnoj recepciji *Novog Muallima* za vjeroučitelje. Varijablu stručna pomoć vjeroučiteljima operacionalizirali smo na sljedeće subskale: Edukacija, Duhovna podrška, Obavješćavanje o aktualnim događanjima, Promoviranje vrijednosti, Metodika nastave, Dublje razumijevanje islamskih nauka, Aktualna tematika, Prostor za diskusiju i dijalog i Ograničenja.

Grafikon 3. *Novi Muallim kao stručna pomoć vjeroučiteljima*

Rezultati istraživanja stavova imama o tome da li i u kojoj mjeri *Novi Muallim* pruža stručnu pomoć vjeroučiteljima, a na temelju analize minimuma, aritmetičke sredine i maksimuma na skalama, pokazali su kako vjeroučitelji smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u područjima edukacije, duhovne podrške, obavješćavanja o aktualnim događanjima, promoviranja vrijednosti, metodike nastave, dubljeg razumijevanja islamskih nauka, aktualne tematike, prostora za diskusiju i dijalog, te procjenjuju

da on ima i stanovita ograničenja.

Rezultati istraživanja stavova vjeroučitelja pokazali su kako vjeroučitelji ističu ograničenja *Novog Muallima* jer: neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* promoviraju ideološku pristrasnost (smanjenje pluralizma); sadržaje koje nudi *Novi Muallim* karakterizira ograničena pokrivenost tema (nedostatak cjelovitosti i raznolikosti), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* asociraju na političko instrumentaliziranje (promoviranje neke političke agende), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče

nedostatak suvremenih perspektiva (ograničena relevantnost), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče nepoštivanje raznolikosti (zanemarene različite etičke, kulturne, teološke perspektive), te sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče manjak interakcije s čitateljima (razmjena mišljenja, povratne informacije).

Također, provjerili smo da li postoji statistički značajna povezanost sociodemografskih varijabli i subskala varijable stručna pomoć vjeroučiteljima. Slijedi tabelarni prikaz i analiza rezultata.

Tabela 11. Korelacijska matrica odnosa sociodemografskih varijabli i subskala varijable stručna pomoć vjeroučiteljima

		Dob	Dužina staža	Zadovoljstvo poslom	Kompetentnost za posao	Učestalost čitanja	
Spearman's rho	Edukacija	Correlation Coefficient	-,062	,085	,136	,183*	,292**
		Sig. (2-tailed)	,504	,354	,140	,045	,001
	Duhovna podrška	Correlation Coefficient	-,055	,102	,166	,126	,284**
		Sig. (2-tailed)	,554	,269	,070	,170	,002
	Obavještanje o aktuelnim događanjima	Correlation Coefficient	-,063	,055	,164	,056	,269**
		Sig. (2-tailed)	,495	,548	,074	,547	,003
	Promoviranje vrijednosti	Correlation Coefficient	,020	,076	,177	,160	,175
		Sig. (2-tailed)	,827	,408	,053	,081	,055
	Metodika nastave	Correlation Coefficient	-,066	,171	,175	,057	,318**
		Sig. (2-tailed)	,473	,062	,056	,535	,000
	Dublje razumijevanje islamskih nauka	Correlation Coefficient	-,081	,103	,038	,149	,332**
		Sig. (2-tailed)	,376	,264	,681	,104	,000
	Aktuelna tematika	Correlation Coefficient	-,037	,111	,188*	,090	,291**
		Sig. (2-tailed)	,689	,227	,039	,330	,001
	Prostor za diskusiju i dijalog	Correlation Coefficient	-,163	,004	,139	,130	,250**
		Sig. (2-tailed)	,075	,962	,131	,155	,006
	Ograničenja	Correlation Coefficient	-,247**	-,088	-,245**	,199*	,067
		Sig. (2-tailed)	,007	,338	,007	,030	,464

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Rezultati Spearmanovog koeficijenta korelacije (tabela 11) za odnos sociodemografskih varijabli i subskala varijable stručna pomoć vjeroučiteljima pokazali su:

- Varijabla dob je samo djelimično statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć jer vjeroučitelji mlađe životne dobi u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja starije životne dobi ističu ograničenja *Novog Muallima*.
- Varijabla dužina radnog staža na poziciji vjeroučitelja nije statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć vjeroučiteljima.
- Varijabla zadovoljstvo poslom je samo djelimično statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć jer vjeroučitelji koji su zadovoljniji poslom u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja koji su manje zadovoljni poslom ističu ograničenja *Novog Muallima*.
- Varijabla kompetentnost za posao imama je samo djelimično statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć jer vjeroučitelji koji se osjećaju kompetentnijim na poslovima vjeroučitelja u statistički značajno većoj mjeri od vjeroučitelja koji se osjećaju manje kompetentnim procjenjuju kvalitet stručne pomoći vjeroučitelja u aspektu edukacije, te ističu ograničenja *Novog Muallima*.

- Varijabla učestalost čitanja *Novog Muallima* je u većoj mjeri statistički značajno povezana sa subskalama varijable stručna pomoć vjeroučiteljima jer vjeroučitelji koji ga češće čitaju u statistički značajno većoj mjeri (na nivou značajnosti 0,01) od vjeroučitelja koji ga rjeđe čitaju procjenjuju kvalitet stručne pomoći vjeroučiteljima: edukacije, duhovne podrške, obavještavanja o aktuelnim događanjima, metodike nastave, dubljeg razumijevanja islamskih nauka, aktuelne tematike i prostora za diskusiju i dijalog.

Kvalitativni istraživački rezultati

Uvidi u pitanje o doprinosu časopisa duhovnom rastu sagovornika:

“...duhovni rast nije samo individualni proces, već i kolektivna potreba koja zahtijeva informirane, relevantne i etički odgovorne izvore znanja. Prije svega, časopis bi trebao sadržavati visokokvalitetne tekstove koji su duboko utemeljeni u duhovnoj i moralnoj tradiciji, ali istovremeno otvoreni za kritičku refleksiju i dijalog sa suvremenim izazovima... Drugi važan kriterij je relevantnost sadržaja za suvremeni kontekst. Da bi časopis bio koristan za duhovni rast, trebao bi se baviti temama koje su značajne za današnjeg čovjeka – od moralnih dilema u svakodnevnom životu, pa do izazova s kojima se suočava zajednica u širem okviru... Osim toga, časopis bi trebao ponuditi intelektualno izazovne tekstove, koji podstiču čitatelja na dublju refleksiju i promišljanje o vlastitoj vjeri i praksi... Časopis bi trebao biti uključiv, odnosno, otvoren za različite perspektive unutar muslimanske zajednice. Ovo uključuje dijalog između različitih islamskih škola mišljenja, ali i otvorenost prema suvremenim filozofskim i znanstvenim pristupima koji se bave duhovnim pitanjima. Takav pristup pomaže u izgradnji šireg razumijevanja i pomaže čitateljima da duhovnost posmatraju ne samo kao individualnu, već i kao društvenu kategoriju.” (N1, R 7–22)

“Jedan od ajeta koje posebno volim i doživljam kao dnevni moto jeste ‘fe zekir, inne zikra tenfeu’l mi’minin’, odnosno, ‘Spominji, jer doista spominjanje koristi vjernicima’. Za mene je svaki tekst, kritički osvrt, dobar rad... prilika za rast, podsticanje, motivacija, inspiracija, kritika ili potvrda onog što već jesam/znam/mislim... U tom smislu, časopis zasigurno mnogo doprinosi.” (N2, R 5–10)

“Sadržaji časopisa *Novi Muallim* definitivno proširuju vidike i učestvuju u oblikovanju razmišljanja o vjeri općenito, a kada kažem vjeri, tu svakako podrazumijevam odgoj, obrazovanje, lijev ahlak, itd. Imamo definitivno tekstova koji su koncizni, s jasnim porukama, relevantnim podacima i možemo slobodno osloniti se na te izvore ne bojeći se da bi tu bilo nečega što je izmišljeno, neautentično i sl. Naravno, nisu svi tekstovi na tom nivou.” (N3, R 9–14)

“Osobni odnos prema Bogu jeste osnov vjerničkog egzistencijalnog bivstvovanja. S obzirom na profesiju kojom se bavimo, tu dimenziju često zanemarujemo i više razvijamo duhovnost povezanu s praktičnom manifestacijom religioznosti u odnosu prema ljudima i zajednici bez uozbiljenog i ostvarenog napretka u odnosu prema Bogu... Da li sadržaji časopisa doprinose duhovnom rastu? Djelomično. Više pomažu da se stekne uvid i slijede tendencije o općim temama kojima se autori bave u samom časopisu. Često se sadržaj oblikuje na osnovu prispjelih tekstova zainteresiranih autora.” (N4, R 1–12)

Uvidi u pitanje o (ne)prisutnosti sadržaja čijim čitanjem se otvara dublje razumijevanje, egzistencijalno značenje vjerske prakse u životnoj svakodnevnicu, te interpretacije šireg i užeg konteksta:

“...spojiti teoriju i praksu. Vjerska praksa, osobito u islamu, obuhvata svakodnevne aktivnosti koje reflektiraju vjeru, od namaza i posta, do međuljudskih odnosa i etičkog ponašanja. Tekstovi koji povezuju ove prakse s dubljim filozofskim i teološkim refleksijama mogu pomoći

čitateljima da shvate kako njihove svakodnevne radnje imaju dublje duhovno značenje, razumjeti egzistencijalnu dimenziju vjere, postavljajući pitanja o smislu života, smrti, patnje, ljudske odgovornosti prema sebi i drugima... Sadržaj časopisa bi trebao nuditi širu i užu interpretaciju vjere u različitim kontekstima kako bi čitatelji razumijevali vjersku praksu u njihovom osobnom, kulturnom i društvenom okruženju... Konačno, časopis bi trebao pružiti kritičke interpretacije vjerskih tekstova i praksi, pozivajući čitatelje da aktivno promišljaju o svojoj vjeri i odnosu prema svijetu.” (N1, R 25–35)

“Čovjek ne preispituje samo ako ne uči. Profesor Enes Karić u svim svojim radovima redovito i vješto ‘provocira’ i nudi drugačija čitanja/razumijevanja, inovira (problematizira, pomjera granice u razumijevanju). Također, vrlo često ukazuje na pogrešna (bukvalistička, instrumentalizirana) razumijevanja određenih pitanja, kao primjer navodim pitanje ‘Žene u islamu i Kur’anu’. Na sličnom su tragu tekstovi Sumeje Subašić Ljevaković.” (N2, R 16–21)

“Povremeno se pojave sadržaji koji zavređuju dublje promišljanje, koji omogućavaju sagledavanje pitanja povezanih sa širim i užim kontekstom. Bilo bi dobro kada bi u kontinuitetu bilo sadržaja koji bi se obradili iz različitih uglova.” (N4, R15–18)

Uvidi u osobno gledište o postojanju tekstova u časopisu koji podstiču na razmišljanje pa i eventualne promjene osobnog teološkog promišljanja, na traženje, istraživanje novih islamskih teoloških perspektiva:

“U mom osobnom gledištu, tekstovi koji potiču na razmišljanje o islamskoj teologiji imaju značajnu ulogu u kontinuiranom procesu samospoznaje i duhovnog rasta... Tekstovi koji izazivaju promišljanje i istraživanje novih teoloških perspektiva obično uključuju ne samo tradicionalna teološka učenja već i analize koje istražuju odnos između vjere i razuma, vjerske etike i društvenih obaveza te ljudske prirode i njene duhovne svrhe. Jedan od

ključnih izazova u islamskoj teologiji danas je kako se nositi s brzim promjenama u društvu uz istovremeno očuvanje integriteta vjerske prakse. U tom smislu, teološki tekstovi koji otvaraju pitanja o reinterpretaciji tradicionalnih učenja, poput idžtihada, donose novi uvid i potiču intelektualnu znatiželju.” (N1, R 41–50)

“Što se tiče islamskog teološkog promišljanja, smatram da tu nema neke velike promjene, tekstovi su više bazirani na odgoj i obrazovanje.” (N3, R 16–18)

“U ovom časopisu rijetko.” (N4, R 19)

Uvidi u evaluiranje doprinosa časopisa mektepskoj i vjeronaučnoj nastavi:

“Kada bi časopis kao što je *Novi Muallim* pristupio ovom problemu, mogao bi poticati na kreativnu reformu u islamskom obrazovanju, naglašavajući važnost prilagodbe mektepskih metoda suvremenim potrebama i okolnostima muslimanskih zajednica na Zapadu. Sadržaji bi mogli otvarati pitanja o tome kako najbolje osigurati da islamsko obrazovanje ne bude samo prenošenje znanja, već i oblikovanje kritičkih, moralno svjesnih pojedinaca koji mogu živjeti svoju vjeru u skladu s principima islamske etike, dok istovremeno sudjeluju u društvenom životu.”

“Mektepski pristup na Zapadu, posebno u Austriji, značajno se razlikuje od onog u Bosni i drugim balkanskim zemljama. Na Balkanu, mektepsko obrazovanje tradicionalno je ukorijenjeno u društvenu i kulturnu svakodnevicu, s mnogo većom integracijom religijskih vrijednosti unutar porodičnog i zajedničkog života. U zapadnim zemljama, međutim, muslimanske zajednice često se suočavaju s izazovima u pogledu integracije u šire, sekularno društvo. Mektepski pristup na Zapadu mora se prilagoditi ovom pluralističkom kontekstu, gdje djeca često žive u društvima koja ne pružaju podršku za vjersko obrazovanje izvan vjerskih institucija.” (N1, R61–77)

“Lično sam jako nezadovoljan filozofijom odgoja i obrazovanja unutar

obrazovnih institucija IZ, a s tim je doveden u pitanje i kvalitet mektepske nastave i nastave Vjeronauke u osnovnim i srednjim školama... Časopis zasigurno ima određeni doprinos ali ne i dovoljan da izazove efektivne promjene u reformi odgoja i obrazovanja u institucijama IZ.” (N2, R 29–34)

“Dosta tekstova su istraživačkog karaktera koji sigurno daju odgovore na stanje mekteba, Vjeronauke. U tom kontekstu možemo govoriti o tekstovima koji su bazirani upravo na odgoj i obrazovanje kroz mekteb i Vjeronauku.” (N3, R 18–22)

“Časopis se godinama bori za svoju prepoznatljivost, međutim, nikada nije zadobio puninu u svojoj opredjeljenosti da se bavi pitanjima koja su od općeg interesa za stručnu i naučnu javnost čiji je primarni interes povezan s razumijevanjem odgoja na temelju islamskog pogleda na svijet, povezan sa suvremenim metodološkim pristupom.” (N4, R 20–24)

Uvidi o osobnom, kritičkom promišljanju o časopisu – kako se isprofilirao časopis, kako bi trebao, koje tendencije razvijati jer nedostaju a očekivane su u časopisu kao što je *Novi Muallim*:

“Jedan od ključnih zadataka časopisa poput *Novog Muallima* trebao bi biti razvoj kritičkog mišljenja unutar muslimanske zajednice. Tradicionalna islamska misao, dok ima svoje čvrste temelje, ne bi trebala biti shvaćena kao statična... Kontekstualizacija islamskog obrazovanja na Zapadu... kako mektepski programi na Zapadu mogu postići kreativni balans između očuvanja islamske tradicije i prilagođavanja suvremenim društvenim kontestima... Fokus na interdisciplinarnosti u smislu poštovanja činjenice da su filozofija, psihologija, pedagogija duboko isprepletene s islamskim odgojem i obrazovanjem, što bi rezultiralo povezivanjem islamskih odgojno-obrazovnih pristupa sa suvremenim spoznajama iz ovih disciplina... Teološka reforma i prilagodba društvenom kontekstu kroz kritički idžtihad... Časopis *Novi Muallim* kao

platforma za islamsko obrazovanje i promišljanje, ima potencijal da razvija ključne tendencije koje će osigurati da islamska misao bude relevantna. Kroz razvoj kritičkog mišljenja, kontekstualizaciju islamskog obrazovanja na Zapadu, povezivanje teologije sa suvremenim disciplinama i podršku teološkoj reformi, časopis može značajno doprinijeti duhovnom i intelektualnom razvoju muslimanskih zajednica.” (N1, R 81–129)

“Časopis je zasigurno vrijedan hvale. Mislim da sve teme/svi radovi koji se objavljuju časopisu ne doprinose i nisu fokusirano usmjereni ka temeljnoj misiji časopisa.” (N2, R 41–43)

“Časopis se isprofilirao kako mu je i prvobitna namjena da bude otvoren za one koji se bave odgojem i obrazovanjem, i navedene teme najviše su i zastupljene. Smatram da on može ponuditi i realističniju sliku stanja u našim mektebima i školama, o vjerskom znanju djece i tinejdžera. Također, istraživači mogu na osnovu tih istraživanja da nude jasne smjernice, metode, upute za rad sa mladima i djecom. Teorije imamo, mogu slobodno kazati, nekada i previše, ali praksa i primjena onoga što je napisano je definitivno u dosta slučajeva izostala. Govoriti o odgoju i obrazovanju i pisati je jedno, a sasvim drugo je primijeniti u praksi. Bojim se nekada časopis ima tekstova kojima i nije tu mjesto i da služi samo za dobivanje reference, a koristi za citaoce su minimalne. Smatram da je potrebno više raditi na selektiranju tekstova, tema, nuđenju konkretnih rješenja. Također, potrebna je viša uključenost u pisanju tekstova onih koji su na terenu u radu s djecom i mladima.” (N3, R 23–34)

“Časopis je od informativnog prešao u formu koja nastoji na naučnoj osnovi ponuditi znanja i vještine o važnim pitanjima teološkog i pedagoškog pogleda na svijet. U pojedinih fazama u časopisu su objavljeni izvanredni tekstovi i istraživanja koja su doprinosila unapređivanju ukupnog pogleda na opća društvena pitanja u

obrazovanju u BiH. Važno je razvijati bosansko-hercegovački pogled i utemeljenje o svim pitanjima povezanim s našim identitetom i praviti jasniju razliku s kontekstima u kojima se pojavljuju slična pitanja i problemi, ali sa drugačijim utjecajem je na tumačenje islama ovisno od društvenog i političkog ambijenta. Nedostaje više istraživanja o religijskim tendencijama u BiH i unutar bošnjačke populacije u dijaspori... Važno je da časopis ostane na naučnom nivou i sa stepenom akademske slobode koja je nužna za ozbiljno istraživanje. Časopisi ne smiju podležiti ideološkim ili populističkim tendencijama koje su vidljive u drugima segmentima djelovanja različitih ustanova u BiH.” (N4, R 29–41)

Zaključak

Uvidi u recentne teorijske izvore potvrdili su kako je evaluacija recepcije i mjerenja odjeka časopisa u funkciji razvoja kvaliteta, te kako svaki časopis u funkciji razvoja svoga kvaliteta treba ispuniti jasne kriterije procjene relevantnosti časopisa.

Rezultati kvantitativnog istraživanja pokazali su kako vjeroučitelji u statistički značajno većoj mjeri od imama procjenjuju boljim kvalitet ispunjenosti očekivanja od *Novog Muallima*: ispunjava im očekivanja u područjima duhovnog vođenja, obrazovanja, inspiracije, kritike i analize, zajedničke povezanosti i promocije vrijednosti. Rezultati su pokazali kako imami smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u područjima podrške u smislu resursa, informiranja, kvaliteta sadržaja, teološke edukacije, interpretacije vjerskih tekstova, aktuelne tematike, dijaloga i razumijevanja, te procjenjuju da on ima i stanovita ograničenja. Također, vjeroučitelji smatraju da im *Novi Muallim* pruža značajnu podršku u područjima edukacije, duhovne podrške, obavještavanja o aktuelnim događanjima, promoviranja vrijednosti, metodike nastave, dubljeg razumijevanja islamskih nauka, aktuelne

tematike, prostora za diskusiju i dijalog, te procjenjuju da on ima i stanovita ograničenja.

Istraživački rezultati su pokazali kako i imami i vjeroučitelji ističu ograničenja *Novog Muallima* jer: neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* promoviraju ideološku pristrasnost (smanjenje pluralizma); sadržaje koje nudi *Novi Muallim* karakterizira ograničena pokrivenost tema (nedodstatak cjelovitosti i raznolikosti), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* asociiraju na političko instrumentaliziranje (promoviranje neke političke agende), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče nedostatak suvremenih perspektiva (ograničena relevantnost), neki sadržaji koje nudi *Novi Muallim* svjedoče nepoštivanje raznolikosti (zanemarene različite etičke, kulturne, teološke perspektive), te sadržaje koje nudi *Novi Muallim* svjedoče manjak interakcije s čitateljima (razmjena mišljenja, povratne informacije).

Istraživački rezultati o stavovima imama i vjeroučitelja mogu biti osnova za razvoj kvaliteta *Novog Muallima*, a naročito u području očekivanja imama i vjeroučitelja da im *Novi Muallim* pruži stručnu podršku, te u području otklanjanja ograničenja u sadržajima *Novog Muallima*.

Rezultati kvalitativnog istraživanja pokazali su da sagovornici iz obaviještenosti o činjenici da je *Novi Muallim* časopis za odgoj i obrazovanje, postavljaju širok fokus percepcije i kritičkih uvida u časopis. Ovakav fokus nadilazi usku orijentiranost na mekteb i vjeronauku, otvarajući veoma široku perspektivu razumijevanja odgoja i obrazovanja. Također, i posmatranje mekteba i Vjeronauke nije uokvireno didaktičko-metodičkim kriterijem, naprotiv, sagovornici su vrlo osjetljivi i prema konceptualno-sadržajnoj dimenziji mekteba i Vjeronauke.

Istraživački interes okrenut ka doprinosu časopisa duhovnom radu čitaoca, podsticanju tekstovima u časopisu egzistencijalnog značenja vjere u svakodnevnom, podsticanja interpretacije svog užeg i šireg

konteksta, ukazao je na potrebu čitaoca za tekstom koji prati moralne dileme suvremenog čovjeka, koji je osjetljiv za izazove zajednice u širem smislu, potrebu za intelektualno snažnim tekstovima koji generiraju kod pojedinca refleksije o vlastitoj vjeri i vjerskoj praksi. Sagovornici u kvalitativnom dijelu istraživanja senzibilni su prema inkluzivnosti različitih perspektiva, u smislu islamskih škola mišljenja, suvremene filozofije i znanstvenih pristupa koji se bave duhovnošću. Ocjenjuju da *Novi Muallim* ima tekstove koji pomjeraju granice u razumijevanju, ali osjećaju nepopunjeni prostor za tekstove koji reinterpretiraju tradicionalne tekstove, koji kritički reinterpretiraju vjerske tekstove u svrhu aktivnog promišljanja o vjeri, tekstove bliske egzistencijalnom razumijevanju vjere.

Koliko god časopis bio realiziran u svojoj okrenutosti ka potrebama mekteba i Vjeronauke, postoji potreba i za direktnije instruktivnim tekstovima za praktičare koji realizuju ovaj proces, ali i za istraživanje stvarnosti mekteba i Vjeronauke i u smislu znanja i formativnih dometa i mekteba i Vjeronauke na djecu i mlade. Časopis s respektom biva doživljen platformom za reformisanje islamskog odgoja i obrazovanja, te posebno za podršku konceptu i praksi mekteba i Vjeronauke na Zapadu, ali kapacitet ovakve pozicije nije ostvaren.

Kao prilog daljem razvoju časopisa počinjemo sa misli sagovornika koji jasno kroz čitav intervju provlači – tradicionalna islamska misao ne smije biti shvaćena statičnom. Potom, razvijanje časopisa u pravcu da bitnije da prilog kontekstualiziranju islamskog odgoja i obrazovanja na Zapadu, u smislu konvergencije između očuvanja islamske tradicije i podrške prilagodbi mlade osobe suvremenom društvenom kontekstu. Još zahtjevnije je i očekivanje da časopis bude platforma za razvoj ključnih tendencija osiguranja relevantnosti islamske misli na Zapadu. Časopis treba biti i doprinos duhovnom i intelektualnom razvoju

muslimanskih zajednica, ali i jasna artikulacija njegove misije i time funkcionalnija usmjerenost tekstova.

“Teorijski i metodološki postupci unutar islamske teologije sve više se otvaraju zahtjevima kritičkog pristupa religijskim fenomenima, njihovoj kontekstualizaciji i povijesnosti, te napose potrebi hermeneutičkog interpretiranja... Kao što islam nije monočitna kategorija, tako se ni Europa ne može misliti kao nešto monolitno: konteksti i koncepti kako Europe tako i islama, svaki za sebe, jesu višeznačni. Unutar Europe pronalazimo znatne povijesne, kulturne, političke i socijalne razlike. Također se i muslimani u Europi međusobno itekako razlikuju u jezičnom, kulturnom, pa i religijskom smislu.” (Vejo, 2022: 93–194)

Generalno, rezultati ovog istraživanja mogu biti osnova za strateško planiranje u ispunjavanju svih kriterija za kvalitativno bolje pozicioniranje *Novog Muallima* u akademskom i stručnom prostoru.

Implikacije istraživačkih rezultata

Razmišljanje jednog od eksperata u kvalitativnom dijelu istraživanja artikulira časopis *Novi Muallim* kao platformu za islamsko obrazovanje i promišljanje s potencijalom da razvija ključne tendencije koje osiguravaju

relevantnost islamske misli! Šta uraditi da se ovako respektabilna i perspektivna opservacija realizira?

Uz neupitno uvažavanje postignutog u kontinuitetu vremena i predanosti, a na temelju definiranih resursa, *Novi Muallim* može razviti znatno intenzivnije svoje konstitutivne domete:

- Sadržajno tendirati nadilaženju empirijski pokazanih ograničenja: ideološke pristrasnosti, političkog instrumentaliziranja tekstova (promocija političkih agenda), nedostatka suvremenih perspektiva, odnosno ograničenoj relevantnosti, zanemarivanja raznolikosti (različite etičke, kulturne, teološke perspektive), manjka interakcije s čitateljima. Dakle, striktno nepodlijevanje ideološkim ili političkim tendencijama. Sadržaj ne treba oblikovati na osnovu prispjelih tekstova zainteresiranih autora. Nedostatak tekstova koji i za imame i za vjeroučitelje, ali i druge koji misle i djeluju o vjeri i iz vjere, koji dijagnosticiraju i dijalogiziraju osobne i komunitarne teološke uvide, promišljanja i istraživanja novih teoloških perspektiva ili nužnog kapaciteta za promjene.
- Unaprijediti akademsku i stručnu ambiciju časopisa tekstovima utemeljenim u duhovnoj i

moralnoj tradiciji a istovremeno otvorenim za kritičku refleksiju i dijalog sa suvremenim izazovima; intelektualno izazovnim tekstovima koji su inkluzivni prema različitim perspektivama unutar muslimanske zajednice; tekstovi koji dublje i kritičnije sagledavaju različita pitanja življenja vjere, njenog promišljanja u užem i širem kontekstu; tekstovi koji mogu otvoriti pitanja i nuditi odgovore na pitanje prilagodbe mektepskog koncepta i metode suvremenih potreba i okolnosti muslimanskih zajednica na Zapadu.

- Istraživanja publicirana u časopisu: otvaraju razumijevanje odgoja i obrazovanja utemeljenog na islamskom pogledu suvremenim metodološkim pristupima; istraživanja koja daju realističniju sliku stanja mekteba i vjeronauke, te znanja djece i mladih o vjeri; istraživanja koja bi doprinijela unapređivanju ukupnog pogleda na opća i društvena pitanja o obrazovanju u Bosni i Hercegovini; istraživanja o relevantnim religijskim tendencijama u Bosni i Hercegovini i unutar bošnjačke populacije u dijaspori.
- Otvoriti dijaloški okvir u časopisu, znanstveno argumentiran, akademskom slobodom inspiriran.

Literatura

- Adilović, Emina (2022). Kriteriji za procjenu kvalitete časopisa i uključivanje u SCOPUS: komparacija bibliometrijskih pokazatelja tri bh. časopisa. *Bosniaca*, 27 (27), 169–191. <https://doi.org/10.37083/bosn.2022.27.169>
- Begagić, Elma i Vejo, Edina (2020). *Uvod u kvalitativna istraživanja u društvenim znanostima*, Zenica: Minex.
- Caillaud, Sabine & Flick, Uwe (2021). Triangulation. Research methods in the social sciences: An A-Z of key concepts, pp.87–89.
- Đulabić, Vedran (2007). Europski standardi i budućnost znanstveno-stručnih časopisa – Ograničenja i izazovi. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 7 (4), 875–885.
- Elsevier (2022a). *Content policy and Selection*. <https://www.elsevier.com/solutions/scopus/how-scopus-works/content/content-policy-and-selection> (pristupljeno: 02. 10. 2024).
- Elsevier. (2022b). Pre-evaluation of Scopus submission. <http://www.ready.joiv.org/> (pristupljeno: 2. 10. 2024).
- Elsevier. (2022c). Pre-evaluation of Scopus submission. <http://www.ready.joiv.org/> (pristupljeno: 2. 10. 2024).
- Flick, Uwe (2017). Triangulation. In N. Denzin, & Y. Lincoln (Eds), *Handbook of Qualitative Research*. Fifth Edition. Thousands Oaks, California: Sage Publication.
- Johnson, R Burke & Onwegbuzie, Anthony J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come, *Educational Reseracher*, Vol. 33, No. 7, pp. 14–26.

Sack, Jörg-Rüdiger (2017). How a journal is evaluated: Scopus selection criteria from the perspective of the Content Selection and Advisory Board (CSAB). https://conf.neicon.ru/materials/28-Sem0417/170417_1000_Sack.pdf (pristupljeno: 2. 10. 2024).

Vejo, Edina (2022). Bosanskohercegovački prilog međureligijskom i interkulturalnom dijalogu (religijskopedagoška perspektiva, u: Razum, R., Malović, N., Vujica, K. (ur.) *Zbornik radova Religijsko obrazovanje u interkulturalnoj Evropi*, str. 192–200, Zagreb: Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Vejo, Edina i Čaro, Amer (2024). Subjektivne teorije i posredovanje religijskog znanja. u: Pehlić, I. i Valjevac, M. (ur.). *Edukacija i izazovi savremenog 1: znanstvena monografija*, str. 105–118. Zenica: Islamski pedagoški fakultet Univerziteta u Zenici.

الموجز

التقبل المهني لمجلة المعلم الجديد عند الأئمة ومعلمي الدين

عزت بيهلتيش
أدينا فيجو

موضوع هذا البحث هو التقبل المهني لمجلة المعلم الجديد لدى الأئمة ومعلمي الدين. وهدف الدراسة هو الحصول على المعرفة التجريبية حول التقبل المهني لمجلة المعلم الجديد من خلال البحث النوعي في آراء الخبراء والبحث الكمي في آراء الأئمة ومعلمي الدين. تم في البحث استخدام خليط من الطرق كما تم استخدام أدوات البحث الآتية: مقابلات شبه منتظمة مع الخبراء، استبيان للأئمة حول التقبل المهني لمجلة المعلم الجديد، واستبيان لمعلمي الدين حول تقبلهم للمجلة. وشملت الدراسة ثلاث عينات مكونة من 5 خبراء و114 إماما و120 معلم دين.

أظهرت نتائج البحث الكمي أن معلمي الدين يقدرّون جودة تحقيق التوقعات من مجلة المعلم الجديد بنسبة أعلى من تلك التي يقدرها الأئمة: فهي تحقق توقعاتهم في مجالات التوجيه الروحي، والتعليم، والإلهام، والنقد والتحليل والتواصل المشترك وتعزيز القيم. وأظهرت النتائج أن الأئمة يرون أن مجلة المعلم الجديد تقدم لهم دعما كبيرا في المجالات المتعلقة بالموارد والمعلومات وجودة المحتوى والتعليم الديني وتفسير النصوص الدينية وشرحها والموضوعات الراهنة والحوار والفهم، كما أنهم يرون أن المجلة تعاني من بعض القيود. كما يعتقد معلمو الدين أن المجلة توفر لهم دعما كبيرا في مجالات التعليم والدعم الروحي والمعلومات حول الأحداث الجارية وتعزيز القيم ومنهجية التدريس والفهم الأعمق للعلوم الإسلامية والموضوعات الحالية ومساحة المناقشة والحوار، ويقدرّون أن لديها بعض القيود.

أظهرت نتائج البحث النوعي حضورا للمجلة في مجال المعنى الوجودي والأعمق للممارسة الدينية في الحياة، ومجال الحساسية لتفسير السياق الأضيق والأوسع، مع إمكانات كبيرة لتكثيف مثل هذه القدرات للمجلة، وحاجة أكثر إلى النصوص التي تساهم في تحول الفهم الديني الشخصي والبحث في هذا المجال، وفتح الحاجة إلى المشاركة البناءة في المجلة. وخلصت الدراسة إلى أن النتائج يمكن أن تكون أساسا لتطوير جودة مجلة المعلم الجديد، خاصة في مجال توقع الأئمة ومعلمي الدين بأن تقدم لهم الدعم المهني.

الكلمات الرئيسية: مجلة المعلم الجديد، تقييم المجلة، التحليل النقدي، التوقعات العامة، المساعدة والدعم المهني.

Summary

THE PROFESSIONAL RESPONSE OF IMAMS AND RELIGIOUS STUDIES TEACHERS TO *NOVI MUALLIM*

Izet Pehlić, Edina Vejo

The subject of this research is the professional reception of the journal *Novi Muallim* by imams and religious studies teachers. The aim was to establish an empirical insight into the professional reception of *Novi Muallim* by imams and religious studies teachers, based on qualitative research of the opinions of the experts and quantitative research of the opinions of imams and muallims. The mixed method was used in this research. The research instruments used are the Semi-structured Expert Interview, the Questionnaire on the Professional Reception of *Novi Muallim* for Imams, and the Questionnaire on the Professional Reception of *Novi Muallim* for Religious Studies Teachers. The research sample was comprised of 5 experts, 114 imams, and 120 religious studies teachers. Results of the quantitative research showed that religious studies teachers evaluated the quality with significantly higher numbers in regards to their quality expectations, as compared with the evaluation of quality expectations by the imams: it meets the expectations regarding the spiritual guidance sphere, education, inspiration, criticism and the analysis, communal unity and the promotion of values. Results show that imams are of the opinion that *Novi Muallim* offers them significant support in fields of resources, information, quality content, theology education, interpretation of religious texts, contemporary topics, dialogue and understanding, but also that there are certain limitations. The religious studies teachers also believe that *Novi Muallim* offers significant support in terms of education, spiritual support, information about current events, promotion of values, methodology of teaching, better insight into Islamic studies, and space for discussions and dialogue, however, they also think that it has some limitations. The qualitative analysis showed that the Journal is to some extent present in the fields of a deeper, existential meaning of the religious practice, in the field of sensitivity to interpret particular as well as wider contexts, but it also showed that there is scope for improving these potentials of the Journal. Further, it stressed the need for texts that can contribute to the personal understanding of theology and the need for more significant co-construction of the Journal

Keywords: *Novi Muallim*, evaluation of the Journal, critical analysis, general expectations, professional assistance and support